

Герасименко Ніна Василівна

старший науковий співробітник відділу української літератури ХХ ст.
та сучасного літературного процесу Інституту літератури НАН України ім.Т. Г. Шевченка
м. Київ, Україна
кандидат філологічних наук

ORCID iD 0000-0003-3095-9434
n-gerasimenko@ukr.net

<https://doi.org/10.28925/2412-2475.2020.16.2>

**НОН-ФІКШН У СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ПЕРЕВАГА ЧИ НЕДОЛІК?
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Б. ГУМЕНЮКА «БЛОКПОСТ»,
М. МАТІОС «ПРИВАТНИЙ ЩОДЕННИК...»,
Н. РОЗЛУЦЬКОГО «НОТАТНИК МОБІЛІЗОВАНОГО»)**

Стаття присвячена проблемі нон-фікшн у сучасній українській літературі. Авторка на матеріалі творів вітчизняних письменників про Революцію Гідності та війну на Сході України розглядає прозу нон-фікшн як особливий різновид сучасної літератури, зокрема революційно-воєнного напрямку, аналізує її особливості в контексті видань схожої тематики задля подальшого введення й закріплення поняття в новітній літературознавчій парадигмі. Усі тексти нон-фікшн вирізняються на тлі інших книжок революційно-воєнної тематики модерною композиційною формою, є еkleктичними та складаються зі щоденникових і фейсбучних дописів, публіцистики, автобіографічних авторських моментів, подеколи зі вкрапленням малої прози й поезії. Сюжет таких творів вибудовується на реальних історичних подіях, з притаманними їм колоритом, усі видання — єдині за темою, пафосом, наративом та світоглядом оповідачів. Характерними для текстів є також документальність і підвищена емоційність, а оповідь ведеться щиро й відверто, з докладним, ґрунтовним змалюванням подій: більшість авторів прози нон-фікшн — активні учасники Революції Гідності, захисники-військові на Сході України. Виявлено і таку особливість нон-фікшену, як здатність до синтезації кількох документальних жанрів у межах одного твору. До такого видавничого еkleктизму автори підійшли свідомо: саме цей формат — з лаконічністю, фрагментарністю оповіді, захопливим сюжетом без чіткої хронології, але з тонким відчуттям перебігу часу — найоптимальніший для зображення війни очевидцями. Також у матеріалі переконливо доведено, що сьогоденна чисельна перевага документалістики над белетристикою не ґа-ндж, а характерна прикмета новітньої літератури.

Ключові слова: література нон-фікшн, майданно-воєнна проза, документалістика, еkleктичність жанрів, екзистенційність, публіцистика, дискурс.

Найпопулярнішими темами у вітчизняній культурі останніх шести років, стимулом і викликом для суспільства, безумовно, є події Революції Гідності та російсько-українська війна на Донбасі. Видань, присвячених цьому тематично-проблематичному спектру, щороку більшає. Найпершими нову прозу репрезентували збірки фейсбучних нотаток, репортажні видання, воєнні щоденники, спогади безпосередніх учасників тощо. Більшість книжок тяжіють до жанру документалістики і зокрема так званої літератури нон-фікшн.

Однак у сучасному літературознавстві наразі немає узгодженості в термінологічному визначенні нон-фікшн, що викликає низку

інших дискусійних і спірних моментів. Причому, закордонні вчені (головно в Британії, США, Канаді) у своїх працях активно послуговуються терміном nonfiction на позначення «документальної» літератури (Варикаша, 2010). Визначення «література факту» широко вживає не в польському літературознавстві як аналог вітчизняній дефініції «документальна література» (Колінько, 2016). У Росії під поняттям нон-фікшн розуміють прозовий літературний твір, що є ні романом, ані повістю, ні оповіданням; ділова чи критична проза (Комлев, 2006). А в українському літературознавстві досі не встановлено відповідності між поняттями «література факту», «документальна літерату-

ра», «фактографічна література», «нефікційна література» та нон-фікшн. Тому деякі вітчизняні дослідники вживають усі ці терміни як синоніми, вважаючи їх явищами одного порядку, що означають невідому літературу про реальність. На цьому наголошує вчений О. Галич: «На зміну белетристиці, побудованій на художньому узагальненні, домислі, приходить література документа й факту» (Галич, 2008).

Натомість інші науковці називають nonfiction «особливим літературним жанром», «художньо-публіцистичним жанром», досить поширеною є думка, що документалізм — це творчий напрям, жанр і стиль (О. Галич (Галич, 2001), Н. Ігнатів (Ігнатів, 2018)).

Сучасна дослідниця Н. Головченко літературу нон-фікшн, або ж літературу факту (англ. nonfiction), визначає як «особливий літературний жанр, де сюжетна лінія вибудовується винятково на реальних подіях з епізодичними вкрапленнями художнього вимислу, адже вона засвідчує реальні події та є еkleктичною за жанровою формою текстів (автобіографічні деталі, публіцистика, верлібр, вірші прозою, новели, образки, репліки тощо), але єдиною за темою, змістом, пафосом, формою наративу, світоглядом автора» (Головченко, 2016).

Особливим феноменом сучасної белетристики, що поєднує особливості травелогу, психологічну і філософську прозу, вважає літературу нон-фікшн науковець О. Колінько (Колінько, 2016), а дослідниця М. Варикаша тлумачить це поняття як «різновид літератури, що перебуває на межі художності і документальності» (Варикаша, 2010).

Мета нашої роботи — дослідити твори так званої прози нон-фікшн і зокрема її революційно-воєнного блоку («Блокпост» Б. Гуменюка (2016), «Приватний щоденник. Майдан. Війна» М. Матіос (2015), «Нотатник мобілізованого» Н. Розлуцького (2017)) як найхарактерніших для жанру, осмислити проблемно-тематичні пріоритети письменників, визначити особливості нарації та їхню стильову манеру задля подальшого послідовного «вписування» поняття в новітню літературознавчу парадигму.

Робота ґрунтується на наукових принципах сучасної історії та теорії літератури, у ній поєднані описовий, історико-біографічний, порівняльно-історичний (для зіставлення різних типів персонажів і відстеження динаміки окремих образів), наявні елементи герменевтичного методу, наративного та інтертекстуального аналізу тощо.

У нашому дослідженні ми послуговуватимемося визначенням літератури нон-фікшн Н. Го-

ловченко як найприйнятнішим для жанрово-стильового аналізу текстів такого дискурсу.

Під час аналізу звертатимемося до теоретичних постулатів праць О. Галича (Галич, 2008), О. Колінько (Колінько, 2016), Н. Колошук (Колошук, 2009) (розглядали проблему документалістики, жанрову природу мемуарної літератури) і наукових робіт Л. Таймазової (Таймазова, 2006), К. Танчин (Танчин, 2005), Н. Чиж (Чиж, 2017), що досліджували щоденниковий жанр. Крім того, у роботі використано результати досліджень літературознавців, які спеціалізуються на вивченні сучасного літературного процесу та воєнної прози, зокрема Н. Головченко (Головченко, 2016), О. Коцарева (Коцарев, 2016). Також до аналізу залучені загальні літературно-критичні статті та медіаповідомлення.

Яскравою блискавкою серед українських видань, присвячених АТО та російсько-українській війні у 2014–2015 рр., з'явилася книжка «Блокпост» Б. Гуменюка (позивний «Кармелюк»). На тлі текстів цієї ж тематики видання вирізняється не лише модерною композиційною формою, а передусім щирістю й докладним, ґрунтовним змалюванням подій, у вирі яких перебував сам автор. Письменник — активний учасник Революції Гідності, захищав Майдан у 24-й сотні, згодом пішов добровольцем боронити Схід України.

«Блокпост» Б. Гуменюка уміщує різножанрові твори письменника: поезію, художні прозові тексти та «живу літературу», тобто публіцистику. Такий жанровий мікс відбився й на дизайні книжки: збережено вузький формат стрічки новин у фейсбуці, а різними шрифтами позначено різні жанри і стилі творів.

Відразу зазначимо, що автор свідомо підійшов до такого видавничого еkleктизму, що, правда, це стосувалося більше жанру поезії, однак можна застосувати й до «Блокпосту»: *«Думай, може, варто відмовитись від старих художніх засобів та прийомів. Чи запропонувати читачеві нову літературну, зокрема, поетичну, мову. Що? Нема такої мови? А ти для чого? — Випрацюй свою... Ти — доброволець. У поезії також»* (Скочко, 2016).

Попри те, що всі твори Б. Гуменюка, зібрані під обкладинкою «Блокпосту», написані про війну, часто на фронті, особливо це стосується поезії, розглядати їх у річищі традиційного жанру «воєнної прози» наразі проблематично.

Дослідниця Н. Головченко вважає, що «Блокпост» належить до літератури нон-фікшн, і це справді так. Передовсім виявляється така особливість нон-фікшну, як здатність до синтезації кількох документальних жанрів у межах

одного твору, тож під обкладинкою книжки Б. Гуменюка поєдналися публіцистика, фейсбук-дописи, інтерв'ю, новели, діалоги тощо.

Сам письменник стверджує: «Я не знаю, який там із мене вояка, <...> але свій суб'єктивний кут війни намагаюся тримати усіма доступними мені засобами. Сподіваюся, колись із таких суб'єктивних картинок складеться одна правдива мозаїка» (Гуменюк, 2016, с. 1).

Фіксувати війну в коротких жанрах, а не описувати її розлого Б. Гуменюк теж вирішив свідомо, бо стан війни не налаштовує на розлогий формат. Певно, такі міркування зумовили фрагментарну композицію і досить цікавий сюжет без певної послідовності й хронології, але з тонким відчуттям перебігу часу: «Тут треба встигнути розпочати і завершити текст, доки живий...» (Головченко, 2016).

Українські й світові письменники (О. Довженко, А. Дімаров, О. Гончар, Е. Гемінгвей, Е. М. Ремарк, С. Фолкс), розповідаючи про війну, намагалися сконструювати її авторські міфи, домінантою яких стали страждання й моральна девальвація, героїчність, «втрачене покоління» в мирний час.

Однак у Б. Гуменюка війна зображена передусім як випробування, де можна пізнати себе й інших, отримати відповіді на безліч запитань, риторичних у мирні часи й життєво необхідних у воєнні, на кшталт «Що таке відвага й зрада, страх і героїзм, свої й чужі українці?» тощо. І де всі щодня вчать виживати, переживати й перемагати на сьогоденній неоголошеній війні.

Певно, ідея «Блокпосту» Б. Гуменюка й полягає в тому, що насправді межі людським можливостям немає, а особливо це проявляється в кризових ситуаціях. Бійці, суворі у воєнному повсякденні, коли готуються до запеклих боїв, коли ховають друзів, дивним чином змінюються, коли йдеться про повернення додому. Цю тему автор розкриває не так очевидно, головню це простежується в діях та характерах, і насамперед автора.

Загалом «Блокпосту» та зокрема дописам у фейсбуці й малій прозі притаманний гострий погляд письменника на події в Україні, і це посилює експресивність книжки, густо насиченої сучасними українськими реаліями й колоритом. Є також багато гніву до зрадників, ворогів — чужих і своїх, непримиренності щодо порожніх обіцянок чиновників. Також чимало текстів у «Блокпості» — емоційні звертання до тих чоловіків, які пересиджують війну вдома. У такий спосіб стисло й виразно передані відчуття чоловіка-воїна, якому на рівні архетипу закладений обов'язок боронити свою землю, свій дім, свою родину.

Емоції Б. Гуменюк виплескує відразу, уже в назвах своїх текстів: «Довели», «Жопозиція» тощо. До прикладу, в останньому він відверто висловлює своє ставлення до центральної влади, якій категорично й переконливо надає форму середнього роду: «Воно якби мало хоч децимлю мозочку в голові, а не той надгризений горішок, то знало б, що саме такий козак битиметься за свою волю на смерть» (Гуменюк, 2016, с. 12). У короткому соціальному тексті автору вдається провести паралелі між давнім і теперішнім, він переконаний, що на Майдані відродилася справжня українська Січ. До того ж письменник виступає тут у ролі експерта, аналізуючи та передбачаючи, як сучасні українці, що в них відродився козацький дух, скинуть владу і повернуть усе «напрацьоване» нею простим громадянам.

У мозаїчний сюжет книжки вплетені й короткі новели та оповідання, головними героями яких є войовничі діди — сусіди автора, приміром дід Микола, образ якого наскрізний у письменника. Діалоги цікаві зокрема й тим, що містять ще один погляд на події в країні. Вони часто приправлені гумором і нетривіальними порівняннями. Такі художні вкраплення підвищують сприйняття загального тексту-рефлексії, бо додають йому динамізму.

В одній з таких бесід під назвою «Мільярд доларів» дід Микола допитується в автора, скільки це «фігурально» мільярд доларів, що, за інформацією ЗМІ, має президент. Тут Б. Гуменюк, візуалізуючи, розтлумачує літньому сусіду: мільярд поміщається на одному піддоні, що його тягав тракторець «Кара», який колись бачив дід Микола.

На окреме слово заслуговує образ автора в цій книжці. Він звертається із закликом вставати й діяти («Ми мусимо битися», «Треба, аби весь наряд встав», «Чому ви не б'єтесь?»), відверто обурюється на байдужих до подій.

Загалом такі фронтіві тексти Б. Гуменюка — особливі: пронизливі деталі врізають у душу читача образ сьогоденної війни, але не знищують душу, а навпаки, живлять і зцілюють глибоким співпереживанням.

На нашу думку, «Блокпост» Б. Гуменюка найбільше перегукується з «Приватним щоденником...» М. Матіос і «Нотатником мобілізованого» Н. Розлуцького, почасти з «Літописом самовидців: Дев'ять місяців українського спротиву» О. Забужко (2014).

«Приватний щоденник. Майдан. Війна» М. Матіос так само має еkleктичну структуру. Матеріалом для книжки послужили дописи з фейсбук-сторінки письменниці, новели, інтерв'ю, які письменниця давала ЗМІ, власне

щоденникова фіксація подій Революції Гідності та початку війни на Сході України, насамкінець особистий фотоархів, що допоміг пригадати важливі епізоди пережитого: «В моєму телефоні — понад десять тисяч світлин від осені 2013-го до середини літа 2015-го року. За цими фото я частково й відновила хронологію подій, про які йдеться у книжці» (Матіос, 2015, с. 10).

За словами М. Матіос, жодна її книжка «не була такою точною в подіях, іменах і датах, як ця. І ні одна книжка не писалася так важко» (Матіос, 2015, с. 16). У першій частині видання авторка пригадує всі важливі події Революції Гідності, учасницею яких була сама: як вчорами на Майдані допомагала протестувальникам укріплювати барикади, як силовики за мінусової температури застосовували проти мітингарів водомети, як готувалася разом з іншими активістами боронити Майдан. Другу частину видання письменниця одразу влучно окреслює «З вогню та в полум'я», бо така новітня історія України: Революція Гідності завершилася, однак розпочалася війна. М. Матіос не лишилася осторонь, а почала опікуватися пораненими. Це частина її історій про небайдужість і допомогу, як під час і на зламі трагічних подій здатна відкритися людина, про катарсис, який багато хто переживає саме завдяки війні. Однак у таких нотатках емоційна та психологічна насиченість змістових вимірів часу перетікає у філософські, оприявнюючи інші важливі риси документальної літератури — екзистенційність, глибокий психологізм, співвіднесеність власного духовного досвіду автора із процесом пізнання базових людських цінностей (Колінько, 2016).

Н. Розлуцький був на фронті з липня 2015 по червень 2016 року. Саме цей період він і описав у книжці «Нотатник мобілізованого». Це час, коли після активної маневреної війни 2014 року настало позиційне протистояння. Замість «штурмових дій» розпочалося сидіння в окопах, замість війни підрозділами — «мала війна» диверсійно-рейдовими групами, замість масованих обстрілів — короточасні вогневі нальоти. Захоплення території звелось до облаштування якомога зручніших позицій у «сірій зоні». Лінія розмежування стала повноцінною лінією фронту — з траншеями, окопами, бліндажами, опорними і спостережними пунктами.

Тож у «Нотатнику...» немає розлогих описів бойових дій, немає аналізу тактичної та стратегічної ситуацій, як у воєнних щоденниках інших авторів. Хоча подеколи Н. Розлуцький поступається принципом неупередженої фіксації й переповідає різні курйози, які стаються на лінії фронту з добровольцями, керівництвом, представниками місії ОБСЄ. Чого лише

варта бесіда бійця Чака Норріса з іноземними дипломатами його рідним опільським діалектом: «*Та ви ходіт суда, я вам зараз всьо покажу! Ми тутка ніц не скриваємо, би ви си не думали, жи то є шось недобре. То всьо є добре, я вам правду говорю, та де би я брехов, та нашо воно мені треба? Шо хочте сі дивити, всьо сі тутка подивите!*» (Розлуцький, 2018, с. 92).

Натомість у книжці більше йдеться про загальноармійські особливості служби: побут і настрої артбатареї, про стосунки бійців з місцевими жителями, командуванням та між собою, переповідаються балачки армійців, їхні мрії, останні більше подаються через короткі історії-оповідання. Такою еклектикою авторів вдалося досягти ефекту присутності, тобто створити ілюзію участі читача в усіх мандрах, пригодах, пошуках та експериментах. Письменник ніби передбачає запитання й одразу на них відповідає, герої «Нотатника...» осмислюють і переосмислюють певні морально-етичні питання, людинознавчі істини.

Окрім цього, є в книжці розділ, присвячений хвостатим мешканцям окопів — котам і собакам, повноправним членам бойової родини.

Підсумовуючи, варто зазначити, що Революція Гідності й російсько-українська війна стали стимулом і викликом для суспільства. Книжок, присвячених цьому тематично-проблематичному спектру, щороку більшає. Пишуть цивільні й військові, письменники й журналісти, волонтери й бійці — усі, кому є що сказати про війну.

Значна частина таких текстів належить до так званої літератури нон-фікшн, особливо ця тенденція характерна для текстів, де превалує гносеологічний, пізнавальний складник. Серед таких книжок — «Блокпост» Б. Гуменюка, «Приватний щоденник. Майдан. Війна» М. Матіос і «Нотатник мобілізованого» Н. Розлуцького.

Найперше всі твори засвідчують той факт, що сучасна література нон-фікшн перебуває в динамічному розвитку, відкрита до трансформації з іншими жанрами. Відтак проаналізовані книжки сучасних українських авторів є еклектичними за жанровою формою текстів: у них поєдналися публіцистика й автобіографія, вірші в прозі, новели, репліки тощо, але водночас вони єдині за темою, пафосом, наративом і світоглядом письменників.

Також усім без винятку творам притаманне тяжіння авторів до документалістики, ретельної та докладної фіксації реальності. Вочевидь, причиною цього є те, що сучасні письменники здебільшого самі були учасниками подій Революції Гідності (Б. Гуменюк, М. Матіос, Н. Розлуцький), після початку війни на Сході України стали волонтерами (М. Матіос) чи пішли слу-

жити у військо (Б. Гуменюк. Н. Розлуцький), тобто є очевидцями подій, а відтак розповідають про власний досвід.

Про документалістику та її сьогоденну перевагу над белетристикою як про специфічну рису сучасної, зокрема військової, прози говорить і публіцист та перекладач А. Бондар: «...у цих книжках (у белетристиці про війну. — Н. Г.) письменники ходять не тими стежками. Здається, цінним було би зафіксувати стан справ з точки зору репортерської роботи, автентичних вражень і подій. Будь-яка травматична річ потребує прискіпливого збору документальних свідчень. Коли ця картина буде достатньою, письменники зі справжнім епічним диханням матимуть матеріал для роботи» (Чи є в Україні..., 2015).

Спільним для «Блокпосту» Б. Гуменюка, «Приватного щоденника...» М. Матіос і «Но-

татника мобілізованого» Н. Розлуцького є їхній високий емоційний струмінь. Узагальнюючи спостереження над сучасними військовими творами, О. Коцарев зауважив відсутність надмірної патетики в більшості текстів, але сильні емоції «...книжки <...> відверто тяжко читати, вони викликають дуже багато болю та розчулення» (Коцарев, 2015).

Попри те, що про нинішню російсько-українську війну вже написано чимало, багато цікавих історій ще не розказані. Багато авторів і арміяців, які можуть стати потенційними письменниками в майбутньому, вважають, що найкраще писати вже після закінчення бойових дій. Тоді вщухнуть пристрасть і біль, трохи відійде в часі пережите й можна буде провести масштабніші узагальнення та аналіз у цілому. А отже, їхні книжки — ще попереду.

ДЖЕРЕЛА

1. Варикаша М. Література non-fiction: поміж фактом і фікцією. Актуальні проблеми слов'янської філології. 2010. Вип. XXIII. Частина 3. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38201/03-Varykasha.pdf> (дата звертання: 30.11.20).
2. Галич О. У вимірах non-fiction: щоденники українських письменників ХХ ст. Луганськ: Знання, 2008. 200 с.
3. Галич О. Українська документалістика на зламі тисячоліть Луганськ: Знання, 2001. 246 с.
4. Головченко Н. «Блокпост», або Формула успіху Бориса Гуменюка. URL: <https://www.facebook.com/notes/nina-golovchenko/блокпост-або-формула-успіху-бориса-гуменюка/1658373594429884/> (дата звертання: 30.11.20).
5. Гуменюк Б. Блокпост. Київ: Академія, 2016. 336 с.
6. Ігнатів Н. Документальна проза Світлани Алексієвич: проблематика та жанрологія. Султанівські читання. 2018. Вип. 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/culs_2018_7_18 (дата звертання: 02.12.20).
7. Колінько О. Нон-фікшн як особливий феномен сучасної белетристики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2016. № 24. Том 2. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v24/part_2/24.pdf (дата звертання: 02.12.20).
8. Колошук Н. Нефікційна література (документалістика) як маргінальне явище мультикультурного процесу сучасності: українська ситуація. *Питання літературознавства: науковий збірник*. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. Вип. 78. С. 215–223.
9. Комлев Н. Словари иностранных слов. 2006. URL: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/foreign-words-komlev/fc/slovar-205.htm#zag-1522> (дата звертання: 01.12.20).
10. Коцарев О. Література війни. Дев'ять книг про фронт 2016 року: огляд. URL: http://texty.org.ua/pg/article/textynewseditor/read/73500/Literatura_vijny_Devjat_knyg_pro_front_2016 (дата звертання: 01.12.20).
11. Коцарев О. Сім книг про Майдан і Війну. Ще не осмислення, але ретельна фіксація реальності: огляд. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/62544/Sim_knyg_pro_Majdan_i_Vijnu_Shhe (дата звертання: 01.12.20).
12. Матіос М. Приватний щоденник. Майдан. Війна. Львів: ЛА «Піраміда», 2015. 356 с.
13. Розлуцький Н. Нотатник мобілізованого. Київ: Темпора, 2018. 235 с.
14. Скочко Н. Борис Гуменюк: «Мені хочеться дати прикладом в зуби всій сучасній літературі». URL: <http://litgazeta.com.ua/interviews/borys-gumenyuk-meni-hochetsya-daty-pryklydom-v-zuby-vsij-suchasnij-literaturi/> (дата звертання: 01.12.20).
15. Таймазова Л. Мемуарно-щоденникова проза М. Волошина: художня інтерпретація внутрішнього світу особистості: автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.01.02. «Російська література». Сімферополь, 2006. 20 с.

16. Танчин К. Щоденник як форма самовираження письменника: автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.01.06 «Теорія літератури». Тернопіль, 2005. 20 с.
17. Чи є в Україні свій Хемінгуей? Нові книжки про війну. Громадське радіо, 15 вересня, 2015. URL: <https://hromadskeradio.org/programs/hromadska-hvylya/chy-ye-v-ukrayini-sviy-heminguey-novi-knyzhku-pro-viynu> (дата звертання: 02.12.20).
18. Чиж Н. Воєнний щоденник як «Текст пам'яті» в умовах екстремального напруження особистості. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». №. 65. URL: <https://eprints.ua.edu.ua/7685/1/22.pdf> (дата звернення: 18.10.20).

REFERENCES

1. Varykasha M. (2010) Literatura non-fiction: pomizh faktom i fiktsiyeyu. [Non-fiction literature: between fact and fiction]. Aktualni problemy slovyanskoyi filolohiyi. 2010. № XXIII. Chastyna 3. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38201/03-Varykasha.pdf> (access date: 30.11.20) (in Ukrainian).
2. Halych O. (2008) U vymirakh nonfiction: shchodennyky ukrayinskykh pysmennykiv XX stolittya: monohrafiya [In measuring non-fiction: blogs Ukrainian writers of the twentieth century: monograph]. Luhansk: Znannya. 200 p. (in Ukrainian).
3. Halych O. (2001) Ukrayinska dokumentalistyka na zlami tysyacholit: monohrafiya. [Ukrainian documentary at the turn of the millennium]. Luhansk: Znannya. 246 p. [in Ukrainian].
4. Golovchenko N. (2016) "Blokpost", abo Formula uspihu Borysa Gumenyuka ["Checkpoint", or Boris Humeniuk's Formula for Success]. URL: <https://www.facebook.com/notes/nina-golovchenko/blokpost-abo-formula-uspihu-borysa-gumenyuka/1658373594429884/> (access date: 30.11.20) (in Ukrainian).
5. Humenyuk B. (2016) *Blokpost [Checkpoint]*. Kyiv: Akademiya.
6. Ihnativ N. (2018) *Dokumentalna proza Svitlany Aleksievych: problematyka ta zhanrolohiya* [Documentary prose of Svetlana Aleksievich: issues and genre]. Sultaniv'ski chytannya. № 7. P. 199–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/culs_2018_7_18 (access date: 02.12.20) (in Ukrainian).
7. Kolinko O. (2016) *Non-fikshn yak osoblyvyy fenomen suchasnoyi beletristyky* [Non-fiction as a special phenomenon of modern fiction]. Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiya. № 24. Vol. 2. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v24/part_2/24.pdf (access date: 02.12.20) (in Ukrainian).
8. Koloshuk N. (2009) *Nefiktsiyna literatura (dokumentalistyka) yak marhinalne yavyshechye multykulturnoho protsesu suchasnosti: ukrayinska sytuatsiya* [Non-fiction (documentary) as a marginal phenomenon of the multicultural process of modernity]. Pytannya literaturoznavstva: nauk. zb. Chernivtsi: Chernivets'kyy nats. un-t. №. 78. P. 215–223 (in Ukrainian).
9. Komlev N. (2006) *Slovari inostrannykh slov*. URL: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/foreign-words-komlev/fc/slovar-205.htm#zag-1522> (access date: 01.12.20) (in Ukrainian).
10. Koczarev O. (2016) Literatura vijny'. Dev'yat' kny'g pro front 2016 roku: oglyad [Literature of war. Nine Books on the Front of 2016: a review]. URL: http://texty.org.ua/pg/article/textynewseditor/read/73500/Literatura_vijny_Devyat_knyg_pro_front_2016 (дата звертання: 01.12.20) (in Ukrainian).
11. Koczarev O. (2016) Sim kny'g pro Majdan i Vijnu. Shhe ne osmy'slennya, ale retel'na fiksiatsiya real'nosti: oglyad [Seven books about the Maidan and the War. Not yet comprehension, but a careful fixation of reality: a review]. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/62544/Sim_knyg_pro_Majdan_i_Vijnu_Shhe. (access date: 01.12.20) (in Ukrainian).
12. Matios M. (2015) *Pry'vatny'j shhodenny'k. Majdan. Vijna* [Private diary. Maidan. War]. L'viv: LA "Piramida". 356 p. (in Ukrainian).
13. Rozluts'kyi, N. (2018). *Notatnyk mobilizovanoho* [Serviceman's notebook]. Kyiv: Tempora. 235 p. (in Ukrainian).
14. Skochko N. (2016) Borys Humenyuk: "Meni khochet'sya daty prykladom v zuby vsiy suchasniy literature" [Boris Humeniuk: "I want to give an example in the teeth of all modern literature"]. URL: <http://litgazeta.com.ua/interviews/borys-gumenyuk-meni-hochetsya-daty-prykladom-v-zuby-vsij-suchasnij-literaturi/> (access date: 01.12.20) (in Ukrainian).
15. Taymazova L. (2006) *Memuarno-shchodennykova proza M. Voloshyna: khudozhnya interpretatsiya vnutrishnoho svitu osobystosti* [M. Voloshin's memoir-diary prose: artistic interpretation of the inner

- world of the individual]: avtoref. dys... kand. filoloh. nauk: spets. 10.01.02. "Rosiyska literature". Simferopol. 20 p. (in Ukrainian).
16. Tanchyn, K. (2005) Shchodennyk yak forma samovyrazhennya pysmennyka [Diary as a form of self-expression of the writer]: avtoref. dys... kand. filoloh. nauk: spets. 10.01.06 "Teoriya literature". Ternopil. 20 p. (in Ukrainian).
17. (2015) Chy` ye v Ukrayini svij Xeminguej? Novi kny` zhky` pro vijnu [Does Ukraine have its own Hemingway? New books about the war]. Gromads`ke radio, 15 veresnya. URL: <https://hromadskeradio.org/programs/hromadska-hvylya/chy-ye-v-ukrayini-sviy-heminguey-novi-knyzhky-pro-viynu> (access date: 02.12.20) (in Ukrainian).
18. Chyzh N. (2017). Voyenny shchodennyk yak "Tekst pam'yati" v umovakh ekstremalnoho napruzheniya osobystosti [Military diary as a "Text of the memory" in the circumstances of the extremal tension of the individual]. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostrozka akademiya". Seriya "Filolohichna". № 65. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/7685/1/22.pdf> (access date: 18.10.20) (in Ukrainian).

Nina Gerasymenko

Candidate of Philological Sciences (Ukrainian Literature),
Senior Researcher of Department of Ukrainian Literature of the XX century
of Shevchenko Institute of Literature
Kyiv, Ukraine

ORCID iD 0000-0003-3095-9434
n-gerasimenko@ukr.net

NON-FICTION IN CONTEMPORARY LITERATURE: ADVANTAGE OR DISADVANTAGE? (A STUDY OF "CHECKPOINT" BY B. HUMENYUK, "PRIVATE DIARY..." BY M. MATIOS, "SERVICEMAN'S NOTEBOOK" BY N. ROZLUTSKYI)

The article is devoted to the topic of the Revolution of Dignity and the war in the East in modern Ukrainian literature. Based on the works of domestic writers, including prose by M. Matios, N. Rozlutskyi, B. Humenyuk, the author considers how the events on the Maidan and Donbas are covered in modern prose, and analyzes them in the context of publications on similar topics. Special attention is paid to the images of contemporary heroes and the so-called non-fiction literature, "trench prose", factual literature, documentaries. In such publications, the plot is based on real events with a slight touch of art. They expose the obligatory eclecticism of the genre, because it combines diary and Facebook entries, autobiographical details, journalism, short prose and poetry. All these works appeared in the array of military prose first and caused various discussions about modern military literature. Such texts are characterized by a thorough depiction of events, as well as enhanced emotivism. The authors of such books are mainly eyewitnesses of these historical events, who themselves took an active part in both the Revolution of Dignity and the war in eastern Ukraine. Interestingly, such publications are still in demand in modern society, and therefore often outnumber the many other works of art. At the same time, it was in such eclectic texts that a new hero appeared for the first time as an active Ukrainian patriot capable of defending his native land and building a new state. Moreover, in the material, it is convincingly proved that today's numerical advantage of documentary over fiction is not a drawback, but a characteristic feature of modern literature.

Keywords: Maidan-military prose, documentary, factual literature, literature non-fiction, new hero.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2020
Прийнято до друку 27.11.2020